

Tiffany lampen

betovering door glas

■ TEKST: PETER VAN ARDENNE

De Amerikaan Louis Comfort Tiffany heeft zich altijd met hart en ziel aan schone zaken gewijd. De door hem opgezette bedrijven vervaardigden in een tijdspanne van een halve eeuw een indrukwekkende hoeveelheid sier- en gebruiksvoorwerpen in glas en brons.

Zijn glas-in-loodlampen met hun schitterende kleuren en prachtige modellen vormden een klasse apart. Als iconen van de Amerikaanse kunstnijverheid verwierven ze zoveel roem dat Tiffany en glas-in-lood vrijwel synoniem werden. Natuurlijk komt de kunstenaar alle eer toe als het artistieke brein en geweten achter die unieke lampen maar zonder de Tiffany Girls waren ze er waarschijnlijk niet gekomen.

Louis Comfort Tiffany (1848-1933) bereidde zich rond zijn twintigste voor op een leven als kunstenaar en bekwaamde zich in het schilderen van landschappen en genrestukken. Studiereizen voerden hem naar Noord-Afrika en Spanje. Hij werkte enige tijd voor de zaak van zijn vader Charles Louis Tiffany in New York waar de nieuwe rijken hun geld spendeerden aan juwelen, goud en zilver. In 1978 startte hij een bedrijf dat zich toelegde op het vormgeven en aankleden van de interieurs van deze mensen. Vaak paste hij glas-in-loodramen toe vanwege hun grote decoratieve waarde en om zich van een perfecte uitvoering van dit werk te verzekeren, zette hij een tweede bedrijf op. Tiffany werkte alleen met zuiver glas, niet met geëts of gebrandschilderd materiaal, aangezien dit ten koste ging van lichtintensiteit en kleur. De zaak, die vanaf 1892 Tiffany Glass and Decorating Company heette, floreerde. Toch voelde de kunstenaar zich beperkt door het (semi)industriële materiaal dat hij van glasleveranciers als Louis Heidt in New York betrok. Hij nam chemici in dienst om te experimenteren met metaaloxiden en zuren en zette zijn eigen glasovens op in Corona, Long Island. Arthur J. Nash kreeg de leiding en werd

verantwoordelijk voor nieuwe producten van de glasblazerijen, zoals het iriserende Favrile-, Agaat- en Pastelglas. Veel energie werd ook gestopt in het vervaardigen van vlakglas en persglas voor toepassing in glas-in-lood. De productie omvatte uiteindelijk een enorm aantal kleuren, patronen en texturen; dik, dun, geribbeld, gemengd met opaline, gevlekt of gemarmerd met namen als Drapery, Ripple, Granite, Mottled, Streaky en Confetti. Zelfs bonken iriserend glas, die Turtleback Tiles heetten, en glas-paneeltjes die eruit zagen als gedrapeerde zijde, werden uit de glasovens tevoorschijn getoverd. Een deel van dit glas is na sluiting van het bedrijf gelukkig bewaard gebleven en behoort nu tot de Neustadt Collection in New York. Hier kan men een indruk krijgen van de hoge eisen die Tiffany aan zijn materiaal stelde en van zijn niet aflatende zoektocht naar nieuwe technieken. Ook aan het bewerken van metaal stelde Tiffany hoge kwaliteitseisen; daarom werd er in de fabriek in Corona tevens een bronsgieterij gevestigd, onder andere voor de vervaardiging van lampvoeten. In de gloriejaren werkten er honderden ambachtslieden en arbeiders aan glas-in-loodramen, mozaïeken, lampen, kandelaars, email, glas, keramiek en snuisterijen. Zelf vervaardigde Tiffany zelden een eindproduct. Hij was de motor en inspirator van het hele bedrijf en verantwoordelijk voor artistieke ontwikkeling en kwaliteit.

Tiffany Girls

Het vervaardigen van glas-in-loodramen werd rond 1900 over het algemeen als mannenwerk beschouwd maar Tiffany ging ervan uit dat vrouwen zich hierin uitste-

boven Louis C. Tiffany (1848-1933), gefotografeerd door Pach Brothers ca. 1890. NYHS. Geschonken door Philip M. Plant.

links Klaproos, lamp, waarschijnlijk ontworpen door Clara Driscoll vóór 1906, model 1467, diameter: 43,2 cm. Kussen, voet ontworpen vóór 1903, model 362. New York Historical Society.

kend met mannen konden meten. Omdat hij daarnaast van mening was dat zij een beter kleurgevoel hadden, zette hij in 1892 in Manhattan de Womans Glass Cutting Department op voor de vervaardiging van glas-in-loodramen en glasmosaïeken. Aan het hoofd van deze afdeling stelde hij Clara Driscoll (1861-1944) aan, die toen al enige tijd bij hem in dienst was. Ze had zich in de jaren daarvoor, als enige vrouw, aan de Metropolitan Museum Art School bekwaamd in architectonische ornamentiek. Ze bleek een getalenteerd ontwerpster en was in staat om Tiffany's artistieke visie in producten te vertalen, wat tot een vruchtbare samenwerking leidde. Haar atelier deed het zo goed dat ze op het hoogtepunt vijfendertig vrouwen onder haar hoede had. Op een dag moesten de mannen in Corona met lede ogen toezien hoe de vrouwen een grote opdracht uitvoerden die zij zelf van-

wege de drukte hadden moeten weigeren. Concurrentie maakte plaats voor kinnese-
ne en de vakbond dreigde met een staking
als de vrouwen zouden doorgaan met het
vervaardigen van glas-in-loodramen. Het
leidde er uiteindelijk toe dat de vrouwenaf-
deling ondergeen bevestiging mocht uitbreiden.
Er was echter nóg een strijdpunt: Driscoll
was inmiddels begonnen met het ontwerpen
en vervaardigen van glas-in-loodlampen.
Deze kwestie werd op een wel heel bijzon-
dere manier opgelost: de vakbond besloot
dat de glas-in-loodlampen niet onder de ca-
tegorie 'glas-in-lood' vielen! Toch verloor
deze overwinning iets van haar glans door
de bepaling dat de vrouwen zich alleen met
de florale motieven mochten bezighouden;
de geometrische motieven bleven voorbe-
houden aan de mannen.

Voor de creativiteit van Driscoll's afdeling
had een en ander geen gevolgen. In 1898
waren de eerste drie lampen gereedgekomen
en er zouden nog vele volgen. Het bedrijf
waaronder de vrouwenafdeling ressorteerde,
heette nog Tiffany Glass and Decorating
Company maar zou vanaf 1902 officieel
Tiffany Studios heten. Driscoll en de an-
deren lieten zich voor de lampenkappen,
geheel naar de mode van die tijd, inspireren
door de natuur. Ze gebruikten vaak gesti-
leerde motieven uit flora en fauna in spran-
kelende kleuren, zoals narcissen, klaprozen,
blauwe regen, waterlelies, libelles, vlinders
et cetera. De ontwerpen werden op papier ge-
tekend en daarna overgezet op een massieve
mal waarop de glasvlakjes met lijnen werden

boven Clara Driscoll in haar werkkamer bij de Tiffany Studio's 1901. Department of American Decorative Arts, Metropolitan Museum of Art, New York, VS.

rechts Libel, lamp, waarschijnlijk ontworpen door Clara Driscoll, vóór 1906, model 1507, diameter: 55,9 cm. New York Historical Society.

aangegeven. Dan begon een ander belang-
rijk karwei: het selecteren van glas. Uit de
duizelingwekkende hoeveelheid werden de
stukken uitgezocht die het beste 'werkten'.

De vrouwen mochten zich alleen met de florale
motieven bezighouden, de geometrische motie-
ven bleven voorbehouden aan de mannen.

Er werd geselecteerd op kleur, kleurschake-
ringen en transparantie om bepaalde effec-
ten te kunnen bereiken. Bovendien moest
een lampenkap zowel verlicht als onverlicht
mooi zijn. Uit de hand - soms met behulp
van zelfvervaardigde koperen sjablonen -
werden vervolgens de benodigde stukjes
glas gesneden en voorzien van koperfolie
dat om de rand werd gevouwen. De hele
puzzel van stukjes glas met hun koperen
randjes werd vervolgens deel voor deel met
spijkertjes op de mal vastgezet en aan elkaar
gesoldeerd. Zelfs met de hoeveelheidsoldeer

en de manier waarop die werd aangebracht,
vielen bepaalde decoratieve effecten, zoals
bijvoorbeeld een takje, te bereiken. De
onder- en bovenrand van de kap werden

voorzien van een gesoldeerde ring en het
soldeer werd gepatineerd in de gewenste
kleur. Niet alle onderkanten waren recht;
er zijn ook lampen met gekartelde randen
of een grillige onderkant waar de bloemen
vanaf 'hangen'.

De ervaring en expertise in glas-in-lood
betaalde zich uit en leidde tot betoverende
creaties. De Tiffany Girls slaagden erin on-
gekende detailleringen en nuances aan te
brengen. Waar men dat met het glas zelf
niet kon, werd de oplossing soms gevonden
in dunne koperplaat. Dit werd uitgezaagd

Spinnenweb, lamp met mozaïek-
voet Narcis, ontworpen door
Clara Driscoll, vóór 1902,
model 146, diameter: 50,8 cm.
New York Historical Society.

Pioenroos, lamp ontworpen door Clara Driscoll, ca. 1900-1904, model 1505, diameter: 55,9 cm; ontwerp voet vóór 1906, model 397. New York Historical Society.

tot ajourwerk en boven of onder het glas aangebracht om bijvoorbeeld bladnerven of libellenvleugels te accentueren. Het eindresultaat van al dit werk met benamingen als Blauwe Regen, Libel, Klaproos en Waterlelie was van ongeëvenaarde kwaliteit en bezorgde het bedrijf wereldfaam. Ook hanglampen werden vervaardigd. Eén van die prachtige stukken, een Goudenregenlamp, kwam rond 1910 te hangen in de eetkamer van villa De Wilde Zwanen te Laren, waarin nu het Singer Museum gevestigd is.

Schaalvergroting

Hoewel er geen sprake was van industriële productiewereld toegevoerd naar grotere oplagen om maximaal van het ontwerpwerk te profiteren. Daarnaast werden van kappen uitvoeringen gemaakt in grotere formaten en/of met wisselende kleuren. Om aan de toenemende vraag te voldoen, werd gestaag een voorraad lampenkappen en lampvoeten aangelegd die in wisselende samenstellingen konden worden geassembleerd.

Driscoll leefde zich aanvankelijk ook uit op bronzen voeten met mozaïekversiering maar vanwege de hoeveelheid arbeid die ermee gemoeid was, bleef dit type voeten naar verhouding beperkt. Meestal werden de kappen geplaatst op bronzen voeten die gegoten en gepatineerd waren bij Corona, soms naar ontwerp van Tiffany, soms naar ontwerp van Driscoll. Omdat elektrisch licht rond 1890 - zelfs in de grote steden - nog geen

gemeengoed was, werden er aanvankelijk ook veel olielampen geproduceerd met glazen en keramieken voeten die als reservoir konden dienen.

Bij Tiffany werkte iedereen anoniem. De lampen werden uitgebracht onder de naam Tiffany en gesigneerd met de naam van de firma die aan de binnenkant van de kap en onder de voet was aangebracht. Slechts één keer, bij de toekenning van een prijs op de Wereldtentoonstelling in 1900 te Parijs, werden op voorschrift van de organisatie de namen van Driscoll en Nash onthuld. De onlangs bekend geworden briefwisseling van Driscoll met familie en bekenden heeft nieuw licht geworpen op de inhoud en betekenis van haar werk bij Tiffany Studios. In haar brieven vertelde ze over haar welen, haar werkgever, haar werk, collega's én over

de lampen waaraan ze bezig was. Zo ontstond inzicht in haar rol als leidinggevende en ontwerpster en in het teamwork van het atelier waar ook anderen, zoals haar vriendin Alice Gouvy, zich als ontwerpster manifesteerden. Naast de glas-in-loodlampen die in Manhattan en Corona werden vervaardigd, leverde Tiffany andere prachtige lampen, zoals de in Turijn (1902) met een prijs bekroonde Eighteen-Light Pond Lily lamp, bestaande uit een bronzen voet met waterlelieblad waaruit achttien stelen met

Blauwewegen, lamp, ontworpen door Clara Driscoll, ca. 1901, model 342, diameter: 45,7 cm. New York Historical Society.

evenzoveel kelken van Favreilglas tevoorschijn komen. Er waren ook varianten met minder kelken, zoals de Twelve-Light en de Three-Light. Van grote klasse waren ook de Favreilfabrique, een bronzen lamp met vensters van groen persglas dat geplisseerde zijde suggereerde, en de (verguld) bronzen hanglampen met Turtleback Tiles.

In 1920 nam Joseph Briggs de leiding over van Tiffany Studios en de bedrijfsvoering raakte meer en meer gericht op economisch resultaat en minder op artistieke prestaties. Lampen werden in toenemende mate samengesteld uit de verschillende serieonderdelen die men in glas en brons produceerde. Zo kwam men uiteindelijk tot een totale productie van wel vijfhonderd modellen maar de artistieke bloeiperiode was duidelijk allang voorbij.

Teloorgang en herontdekking

In 1909 was Clara Driscoll vertrokken vanwege haar voorgenomen huwelijk met Edward Booth en ongeveer in dezelfde tijd zette de neergang van het atelier in. Corona sloot in 1928, een jaar voor de Wereldcrisis, zijn deuren. De glasvoorraad ging naar Tiffany Studios, dat in 1938 failliet ging. Het bedrijf werd ontmanteld, de boedel werd geveild. Tiffany en zijn lampen geraakten in vergetelheid tot Dr. Egon Neustadt (1898-1984) erdoor betoverd werd en ze begon te verzamelen.

Uiteindelijk bracht hij een imposante collectie van honderden lampen bijeen. Honderddertig daarvan schonk hij in 1984 aan de New York Historical Society, de overige werden opgenomen in de collectie van wat nu The Neustadt Collection of Tiffany Glass heet. Natuurlijk hebben Tiffany-lampen later ook anderen weer betoverd en werden ze gekocht, verkocht en verzameld. De beroemdste van deze verzamelaars was ongetwijfeld Barbara Streisand die een aantal topstukken bezat, die in 1994 bij Christie's New York zijn geveild. Daaronder bevond zich de Cobweb (Spinnenrag) Lamp die een schitterend voorbeeld was van de vruchtbare samenwerking tussen Tiffany en Driscoll. Voor maar liefst \$ 717.000,- veranderde hij van eigenaar. Maar ook 'gewone' lampen zijn kostbaar: ging een Eighteen Light Pond Lily lamp in 2004 bij Dr. Fritz Nagel in Stuttgart nog voor € 16.500,-, in 2006 bij

Sotheby's in Amsterdam voor niet minder dan € 26.400,-. Een Senior Piano Floor Lamp bracht in 2004 bij Quittenbaum in München € 27.720,-. Een bronzen staande lamp met iriserende groenglazen kap werd op 10 november jl. bij hetzelfde veilinghuis verkocht voor € 9200,- maar een Daffodil glas-in-loodlamp (ca. 1904) met een richtprijs van € 28.000,- bleef onverkocht.

Meer weten

Bezoeken

Tiffany Girls. Nieuw licht op Tiffany Singer Museum Oude Drift 1 Laren 16/12 t/m 30/08